

## Het wapen van Leeuwarden en de families Burmania en Cammingha

Bij de aanvraag voor aanpassing van het gemeentewapen heeft de gemeente Leeuwarden verzocht om schildhouders te mogen voeren, niet in de vorm van twee gouden leeuwen, maar een rode leeuw en een rood klimmend hert, symbolen van de families Burmania en Cammingha. In dit memorandum wordt uiteengezet waarom deze twee families en hun symbolen voor de geschiedenis van Leeuwarden zo belangrijk zijn, dat zij bijzondere historische omstandigheden opleveren voor het toepassen van juist deze kenmerkende schildhouders.

Leeuwarden is gebouwd op drie terpen: Oldehove in het westen, aan de oever van de Middelzee, en de beide terpen van Nijehove meer landinwaarts, ter weerszijden van de Eewal, nabij de huidige Hoogstraat, het stadhuis en het stadhouderslijk hof. Al in 1298 heeft de stad eigen olderman en schepenen en wordt zij *oppidum* genoemd; in 1392 wordt haar hoge jurisdictie bevestigd. Krachtens de overeenkomsten van 1435 met Oldehove en Peter Kammyngha worden de drie parochies Oldehove, Nijehove en Hoek tezamen gevoegd, zodat dit jaar als stichtingsjaar van de stad beschouwd wordt. Uiteindelijk zou de vorming van stad en klokslag tot één rechtsgebied in 1515 haar beslag krijgen. De toen verkregen omvang zou de gemeente houden tot 1944, toen het zuidelijke trimdeel van Leeuwarderadeel bij de stad gevoegd werd.

Zoals de naam al aangeeft is Oldehove de oudste terp, al bewoond sedert de eerste eeuw na Chr. Na een mogelijke onderbreking van de bewoning worden beide nederzettingen vanaf de Karolingische tijd bewoond. De kerk van Oldehove verkreeg haar patroon St. Vitus van het in 822 gestichte klooster Corvey. Dit zal hebben plaatsgevonden na 836, toen de relikwieën van St. Vitus door Corvey werden verworven. (Mogelijk bestond de kerk al eerder en is zij kort na de stichting van Corvey aan deze abdij overgedragen). Een stenen kerk (als opvolger van een houten voorganger) werd waarschijnlijk rond het jaar 1000 gebouwd. De leeuw van St. Vitus werd het wapen van Leeuwarden. Toen de heilige tijdens de christenvervolgingen onder keizer Diocletianus in 304 n.C. voor de leeuwen werd geworpen, maakte hij het heilig kruisteken waarop de leeuw zich aan zijn voeten vleide en deze begon te likken.

Aan de noordrand van de terp Nijehove werd eind 12<sup>e</sup> – begin 13<sup>e</sup> eeuw de St. Maria- of Onze Lieve Vrouwenkerk gesticht. De familie Cammingha, die een stins bezat in Nijehove (op de hoek van de Grote Kerkstraat en de Kleine Hoogstraat) stelde grond ter beschikking en vervulde een belangrijke rol (*dos et fundus*), daarbij gesteund door aanzienlijke burgers van Nijehove. De daar gegroeide stadskern had al een marktfunctie waardoor de inwoners welvarend genoeg waren om een eigen parochiekerk te onderhouden. In 1245 werd naast de St. Mariakerk een Dominicanerklooster gesticht, naar verluidt met de familie Cammingha als belangrijkste begunstiger. De kloosterkerk is de thans nog aanwezige Jacobijnerkerk.

De familie Cammingha wordt reeds vermeld aan het eind van de 12<sup>e</sup> eeuw in de persoon van Wibrandt op Cambuur: “*vir potens de Kampengabure*”. Wibrandts kleinzoon was deken van Oostergo en abt van Gerkesklooster, ook andere verwanten, als *nobiles* aangeduid, vervulden aanzienlijke functies als abt van Klaarkamp en priorin van Nazareth. Ze hadden toen kennelijk reeds hun burcht ten oosten van de stad, op Camminghaburen. In de 13<sup>e</sup> eeuw werd hier een zware donjon gebouwd, waaraan later zijvleugels zijn toegevoegd. Het complex werd in 1810 afgebroken; er bestaan afbeeldingen uit 1552 en uit de 18<sup>e</sup> eeuw. De Cammingha's waren zo wel de machtigste edelen van de stad, met naast hun hierboven vermeld stadshuis hun stins op Cambuur, sedert de 14<sup>e</sup> eeuw ook met een tweede stadshuis in Hoek (het zgn. Amelandhuis aan de Voorstreek) en een uitgebreid landbezit ten oosten en ten noorden van de stedelijke bebouwing. Het landbezit van St. Maria, van het Dominicanerklooster en van de eind 14<sup>e</sup> eeuw door de Cammingha's gestichte Catharinakerk in Hoek is, gezien de belendingen, uit Cammingha-bezit afkomstig. In 1398 wordt Gerrolt Cammingha, de eerste waarmee genealogische continuïteit valt aan te tonen, door hertog Albrecht, graaf van Holland, benoemd tot baljuw van Leeuwarden en een viertal andere grietenijen (TIE, IDA, RAU, SMA) en tot ridder in de Orde van de Tuin; tevens wordt hij beleend met de hoge en lage heerlijkheid van Leeuwarden, Stiens, Wirdum en Ferwerd. Doordat de hertog bij de vrede van 1401 zijn invloed in Friesland beperkt zag tot Staveren en omgeving, hadden deze benoemingen weinig of geen effect, maar de familie Cammingha bleef gedurende de 15<sup>e</sup> eeuw de dominante hoofdelingenfamilie in en rond de stad. Het hert als wapenfiguur vinden we reeds op hun zegel uit 1437.

Lag het zwaartepunt van de Cammingha's in het oosten van de stad, de Burmania's waren nauw verbonden met Oldehove, de westelijke terp. In 1300 lezen wij dat de twee zonen van wijlen Frederik Burmania, *parochiani nostri*, het hun toekomende patroonsrecht ten behoeve van hun zielenheil en dat van hun ouders overdragen aan het klooster Mariëngaarde. Heer Eppo, pastoor van Oldehove, was hen hierin reeds voorgegaan in 1285, zodat nu alle vier de pastoorsbenoeringen ter begeving van het klooster stonden. Oorspronkelijk kwam het patroonsrecht van Oldehove, zoals gezegd, toe aan de abdij Corvey. Door de grote afstand en het verzwakkende grafelijke gezag in de 12<sup>e</sup> en 13<sup>e</sup> eeuw was het patroonsrecht bij verscheidene kerken in handen gekomen van de pastoors zelf, dan wel van aanzienlijke leken die een machtspositie in de nabijheid hadden, mogelijk waren zij *advocatus* van de kerk geweest. In de loop van de 13<sup>e</sup> eeuw werden de kloosters in Friesland steeds machtiger en slaagden zij erin patronaatsrechten van kerken te verwerven.

De Burmania's beschikten in de 15<sup>e</sup> eeuw over een groot huis met tuin, grenzend aan het Oldehoofster kerkhof. We mogen gevoeglijk aannemen dat de gebroeders Burmania in 1300 ook reeds deze stins bewoonden. Verder was de grond in de naaste omgeving allemaal eigendom van de St. Vitusparochie, ook de Nieuwestad NZ en waarschijnlijk zelfs ZZ. De Burmania's hadden echter landbezit op het Nieuwland, het drooggevalen gebied ten westen van de stad, als opstrek van hun huis. Zij waren de machtigste edellieden in het westen van de stad.

De eerste Burmania die we in authentieke bronnen aantreffen is een Jouk(je) Burmania die in 1425 een huisstede schenkt aan het St. Anthonie Gasthuis. Haar neefje (zusterskind) Dowa (Douwe) Burmania is in 1441 mederechter van Leeuwarderadeel, hij zegelt in 1430 met een rode leeuw op een gouden veld: de leeuw van St. Vitus! Zijn kleindochter Aeck brengt de Burmania-stins in het geslacht van Rienck Upckesz († 1494), olderman van Leeuwarden in 1482; uit dit echtpaar stamt het in de Nederlandse adel opgenomen geslacht Van Burmania, uitgestorven in 1825. De twee oudste zonen van dit echtpaar zijn aanhangers van het bewind der hertogen van Saksen die sedert 1498 in Friesland erfelijk gubernator zijn. Zij worden tot ridder geslagen en in 1520 door keizer Karel V in de rijksadelstand opgenomen. Sedertdien voeren zij een gekwartileerd wapen met in het 4<sup>e</sup> kwartier de rode leeuw der oude Burmania's.

De Camminghaburcht vererft einde 15<sup>e</sup> eeuw op de Eminga's die zich Cammingha gaan noemen en het volle wapen Cammingha (in goud een rood hert vergezeld van drie zwarte kammen) gaan voeren. (Het geslacht stierf uit in 2002). Mede omdat de familie katholiek blijft, raken zij politiek op de achtergrond. De Burmania's profiteren echter in hogen mate van hun politieke keuze voor Saksen en Habsburg en behoren sedertdien tot de meest vooraanstaande edelen van Friesland. Het Burmania-huis komt in 1816 aan Jhr Idsert Æbinga van Humalda, de eerste gouverneur van Friesland onder het Koninkrijk, en vererft nadien op de Eysinga's. Het in 1875 nieuw gebouwde huis vormt de kern van het huidige stadskantoor.

Door de eeuwen heen hebben er nauwe banden bestaan tussen de families Cammingha en Burmania en de stad en gemeente Leeuwarden. Deze twee families vormden sedert de 13<sup>e</sup> eeuw de machtigste edelen in en rond Leeuwarden, medestichter c.q. patroon van de parochiekerken. Zij hebben in de geschiedenis van de stad een bepalende rol gespeeld. Alle reden om bij de keuze van schildhouders uit deze historie inspiratie op te doen door de keuze van de rode leeuw van Burmania en het rode hert van Cammingha, staande op een grasgrond waarin de drie terpen waarop de stad werd gesticht, als welvingen zijn te herkennen.

Leeuwarden, 30 juni 2015

Mr J.T. ANEMA  
Heraut Àlve Stêden  
Foarsitter Fryske Rie foar Heraldyk

*Literatuur:*

- A.M. Abelman, *Het eerste huis van Leeuwarden: van Burmaniestins tot stadskantoor* (Leeuwarden 1994).  
René Kunst (et al., red.), *Leeuwarden 750-2000, Hoofdstad van Friesland* (Franeker 1999, 2000<sup>2</sup>), hoofdstuk 1 en 2.  
P.N. Noomen, 'St. Vitus van Corvey en het wapen van Leeuwarden', in *Leeuwarder Historische Reeks* II (1990), 55-65.  
P.N. Noomen, 'De familie Cammingha in de middeleeuwen: haar relatie met de stad Leeuwarden en haar positie in Oostergo', in *Leeuwarder Historische Reeks* VI (1997), 10-98.  
P.N. Noomen, 'De genealogie van de Friese adel volgens Upcke van Burmania, (VIII: Burmania)' in *Genealogysk Jierboek* 2000 (Leeuwarden 2000), 129-154.  
J.R.G. Schuur, *Leeuwarden voor 1435*, diss. Groningen 1978 (Zutphen 1979), 110 *et passim*.